

RAPPORT

15

KULTURELL EKONOMI
- OM NYTTA OCH
UTVECKLING
27 - 28 maj 2005
UPPERUD OCH
FENGERSFORS

Kultur skapar jobb...

...men inte nödvändigtvis inom kultursektorn. Detta är en av orsakerna till att vi överhuvudtaget behöver resonera om kulturens roll i ett samhälle så fokuserat på ekonomiska resultat. Vi talar om kulturens roll i tillväxtambitionerna. Om nyttan med kultur...

Som om konsten och kulturen inte i alla tider betraktats som inte bara nyttig utan till och med livsnödvändig. Fast ur ett annat perspektiv.

Men diskussionen behövs eftersom kulturfrågor inte direkt hör till vardagssamtalet i våra lokalpolitiska kretsar. Men vi får se upp – den instrumentella kultursynen kan vara en fällgrop. Ett hot mot skapandet och de fria konstnärliga uttrycken. För vad händer om vi tar konsten på allvar, som Ingela Lind frågade sig och oss under seminariet i Dalsland.

David Karlsson uttryckte att "varje gång man säger något om kulturens roll som utvecklingskraft, måste man också säga något om det konstnärliga. Gör man inte det står man försvarslös inför populismen".

Så frågan om kulturell ekonomi är inte helt enkel.

Lasse Ernst

LOKAL KULTUR är ett programområde inom Stiftelsen framtidens kultur.

Kultur en basnäring



Dalslands Museum & Konsthall

När Lokal Kulturs 15:e seminarium ägde rum samlades ca 80 personer i det inre av Dalsland för ett tvådagars samtal på temat kulturell ekonomi. Denna gång är platsen Dalslands Museum & Konsthall i Upperud och Not Quite i det gamla pappersbruket i Fengersfors. Vår moderator är Yvonne Rock.

Dalslands Museum & Konsthall ligger vackert intill sjön Spången. Museet inrymmer konst och antikkännaren Sten Torstenssons samlingar av intressanta dalslandsföremål. Intendent är Sanna Kok-Hansen och hon tillsammans med Jan-Erik Brask som är projektledare för Not Quite, ett gränsöverskridande forum och nätverk för professionella konstnärer, konsthantverkare och formgivare, bjöd in Lokal Kultur att samtala och diskutera i denna sköna del av det lilla landskapet.

Yvonne inleder med att ge oss några frågeställningar att formulera oss kring och för att ge oss en plattform för den kommande diskussionen;

Vad är kulturell ekonomi?

Kulturen som spjutspets. Kulturens status som samhällsutvecklare.

Vad händer med den konstnärliga kvaliteten om konsten allt mer blir ett instrument för ekonomisk tillväxt?

Vad händer med konsten när vi ser den med kulturpolitiska ögon?

Försvinner konstens egenvärde?

Kan inte konsten bara få vara ett språk?

Måste det sättas in i ett instrumentellt sammanhang? Varför är Dalsland då intressant när vi talar om kulturell ekonomi? Dalsland är en del av Västra Götalandsregionen – i utkanten av regionen utan någon större stad som tyngdpunkt. En bygd med problem då det gäller arbetsmarknad etc. Det är intressant att se vilka initiativ som tagits i Dalsland på kulturens område. Vilka aktörer som finns här och hur man ser på framtiden. Vad säger kommunpolitikerna i Dalsland om kulturen som del i de visionära planerna? Vad säger Västra Götalandsregionens politiker och tjänstemän om Dalsland och de enskilda initiativen där? Vad ser de kulturaktiva för hot och möjligheter?

Pengar och populism

”Kulturen bidrar till utveckling”. ”Hur ska man försvara den konst som inte genererar arbetstillfällen?”

Inför dessa påståenden är det lätt att bli svarslös. Vi lider brist på en kulturpolitisk debatt och vi saknar argument mot populismen, inleder **David Karlsson**, Nätverkstan i Göteborg.

David har själv varit involverad i tre kulturprojekt som alla är lyckade men där framgången inte alltid kan räknas i ekonomiska termer:

Det första är Bokförlaget Didalos med inriktning filosofi-samhällsteori. Förlaget ger ut ca 20-25 titlar per år och sammanlagt 30 000 volymer. På Didalos delar tre personer på två och en halv tjänst och man omsätter ca tre miljoner kronor. Inga lån och filosofin är sparsamhet och hårt arbete.

Det andra kulturprojektet är kulturtidskriften *Ord & Bild* som grundades 1895. *Ord & Bild* omsätter en miljon kronor om året. Här delar åtta personer på 1,3 tjänster. Tidskriften är framgångsrik men helt beroende av stöd. Upplagan har varit konstant på 2000 exemplar allt sedan starten.

Det tredje projektet är Kulturverkstan, en tvåårig projektledarutbildning med inriktning på ekonomi. Kulturverkstan är projektfinansierad och det gör att planeringen blir kortsiktig. Verksamheten är svår att definiera ekonomiskt. - Vi har alldeles för stor respekt för ekonomerna fortsätter David. Vad som gör ett projekt framgångsrikt går inte alltid att mäta i ekonomiska termer. Om vi betraktar kulturen som en vara, en marknad, då öppnar vi för ”minsta möjliga motstånd”, dvs. en öppen dörr för populismen.

Den farliga demokratin

I Sverige har vi alla förutsättningar att genomföra en folkomröstning direkt via internet. I första anblicken kan man tycka att det vore höjden av demokrati, men jag skulle vilja påstå är den demokratin är farlig, fortsätter David. Demokrati uppstår i den offentliga debatten. Är man anonym kan man släppa fram vilka åsikter som helst, medan offentligheten tvingar oss att motivera oss offentligt. Man bildar sig en uppfattning tillsammans med andra medan populismen bygger på att alla redan vet allt, att alla våra åsikter redan är färdiga. Offentligheten tvingar fram det bättre hos oss. Populismen kräver ingen ansträngning. Agerar vi politiskt och motiverar och diskuterar kan man hålla populismen stängd.



Ett konstverk mitt i bland oss

Framtidstro genom applåder

”Kulturen är jätten i degen inte grädden på moset”, det är ett taletsätt som man använder sig av i fullmäktige i Hällefors. **Pentti Supponen** är kommunalråd där, i den lilla kommunen med 7 600 invånare.

I Hällefors har man en instrumentell kultursyn där kulturen verkar för människan. I början av 90-talet lade man ner det stora stålverket i Hällefors och 1 000 jobb försvann på två år. 1998 beslöt man att försöka vända trenden och som underlag hade man en undersökning gjord av Institutet för framtidsstudier, vad 70-talisterna hade för önskemål för framtiden. Resultatet blev det sk K-samhället: Kunskap, Kompetens, Kreativitet, Kommunikation och Kultur.

Det var viktigt att en värderingsförändring gjordes och istället för att använda begrepp som ”materiella trygghetsvärderingar” så ersatte man det med ”postmateriella frihetsvärderingar” i Hällefors.

När man inventerade samhället så insåg man att det inte fanns ett enda ”K” i Hällefors. Hällefors var ett industrisamhälle utan industri. ”Vad gör vi nu då? Ja, vi kan ju alltid bilda oss”. Man tänkte till och var ska man börja med att förändra om inte med barnen. Tillsammans tänkte man igenom hur man skulle förbereda barnen för K-samhället. Man bildade den obligatoriska 4-åriga kulturskolan. Kulturspråken blev intäkterna och idag går alla barn i Hällefors kommun i kulturskolan. Man tog bort tillvalet och ersatte det med en kulturintegrerad läroplan där kulturen genomsyrade alla ämnena. Om kultur är viktigt för formandet av det framtida samhället så är det inte bara de som tycker att det är kul som ska utöva konst - det ska alla få göra. Man var överens om att kulturen hade den gränsöverskridande dimensionen. Det är det kreativa gränsöverskridandet som lever kvar, det är det som är brytningen. - Om man kan göra människor lyckliga så är jag gärna instrumentell, säger Pentti och fortsätter - målet är inte att utbilda kulturarbetare utan att skapa hela människor.

Tre ben

Hällefors kommun har en väl genomtänkt och lite annorlunda kommunstrategi som vilar på tre ben; Måltid, Design och Teknik.

I Hällefors verkar krögaren, entreprenören och inspiratören Carl-Jan Granquist. Grythyttan fungerar som varumärket för den goda måltiden. Här finns många små och stora livsmedelsföretag samt restaurangutbildningar på både universitets- och gymnasienivå. Samverkan som växte till kommunstrategi.

Man satsar även på design där man byggt Formens Hus som kommer att invigas den 2 december i år.

- Vi vågade se hur det verkligen stod till – läget var farligt. Vi var helt enkelt tvungna att göra något. Som ett direkt resultat har vi fått inflyttare och studenter. Vi har satsat på gymnasial- och eftergymnasial utbildning. 600 ungdomar utifrån kommer till Hällefors för att studera.

- Det behövs en kris för att en sådan här brytning ska ske, avslutar Pentti.

Konsten som symbolvärde

- Konsten till skillnad från kulturen har möjlighet att förändra. Den kan förändra livet, så inleder **Ingela Lind**, kulturjournalist och konstkritiker på Dagens Nyheter, när vi försöker bena upp begreppen kultur och konst.

- Konsten är farlig och fantastisk. Ett frirum där man är osäker på vad saker och ting handlar om. Konsten ifrågasätter livet och man blir tvungen att själv ifrågasätta.

Ett exempel på den farliga konsten är konstnärinnan Leni Riefenstahls arbeten under tredje rikets storhetstid. Hon utnämndes till den största konstnären i tredje riket. Hennes konst var propagandistisk och hon är mest känd för de filmer hon gjorde för Adolf Hitler. Dessa var en direkt bidragande faktor till hans och nazisternas framgångar, framför allt Viljans triumf (1934), om nazisternas partidagar i Nürnberg, samt Olympia (1938) om Berlinolympiaden 1936. Konsten som budbärare och eget språk.

- Förr användes konsten för att ära nationen, nu används konsten för att ära makten. Konsten har en förmåga att växa i pengar. Det är svårt att definiera den långsiktiga konsten men det är viktigt att vi försvarar den.

- Man kan inte lita på konsten man blir inte en bättre människa, säger Ingela.

- Konsten behöver inte komma med färdiga lösningar. Konstnären river ner begreppen och kräver att vi ska tänka. Vad händer egentligen om vi tar konsten på allvar...

En stor del av Ingelas vardag består av att sitta på en stol och tänka och fundera på vad hon egentligen tycker.

- Ett skenbart heltidsarbete. Dagens Nyheter som har varit en tydlig plattform för kultur håller nu på att, av ekonomisk själ, bli skvaller och skrik press. Man har ett enormt ansvar. Min vardag är att strida mot och med begreppen och hänga med i den samhällspolitiska diskussionen. Man måste få fundera och få vara osäker. Man måste få vara instrumentell.

- Jag inspireras av det svarta hålet - osäkerheten att vara så nära den totala kraschen.



Ingela Lind



Emma Stenström & Yvonne Rock

Konsten kan förändra

Emma Stenström på Handelshögskolan i Stockholm ställer frågan; - vad är det vi som ekonomer kan göra, vad har vi för kunskaper som kan hjälpa kulturen? Idag är det självklart att kunna säga att vi lever i en kulturell ekonomi på gott och ont, därför är det viktigt att vi definierar begreppen och tolkningarna. Ett språkbruk är vårt samhälles murbruk.

- När jag var liten tillbringade jag somrarna på Gotland. Jag kunde cykla till affären och köpa lördagsgodis. Idag finns ingen affär, fiskarna säljer inte fisk vid kajen längre om de i överhuvudtaget fiskar. Det finns inga mjölkbönder på Gotland längre men det finns konstnärer. Överallt du cyklar på Gotland finns konstnärer, minst 20 på en runda. Då är det bara att inse att konsten är en tillväxtfaktor.

- När man pratar om konstens nytta så vill jag berätta en liten historia om en av mina elever på Handels. Min klass var inne på sista kursen och vi bestämde att vi tillsammans skulle gå och se teaterföreställningen Misanthropen. Det hör till saken att vi i klassen hade en kille som gärna pratade hela tiden och diskuterade allt vitt och brett och tyckte sig ha rätt i det mesta. Under pausen på teatern fann jag honom för första gången sitta tyst och efter föreställningen åkte han hem utan ett knyst till oss andra. Veckan började men han dök inte upp och efter några dagar så kontaktade jag honom. Han sa; "Jag såg mig själv i Misanthropen, det var mig det handlade om. Jag såg två saker, fortsatte han, mina två sidor; den syniska och den ideologiska.

- Efter den föreställningen är jag säker på att konsten kan förändra. Det slutade med att han sa upp sig från sitt välbetalda arbete och ändrade sitt liv totalt – allt pga en teaterföreställning. Jag tänker att det är precis här det är. Precis i det här ögonblicket. Så är det med konsten.

Emmas vardag är hektisk.

- Jag inspireras av konsten kontra ekonomiska teorier i mötet med studenterna. Jag har tagit forskningen på allvar. Jag skriver artiklar och undervisar (konst och kultur-företagande). Skriver i Dagens Industri varannan vecka - skvaller och skrik som Ingela skulle kalla det. Jag är styrelseledamot i Statens Kulturråd. Att gå från dansen den ena dagen till finanserna den andra det gillar jag, avslutar Emma.

Dalsland framtid och visioner

Kurt Svensson, kommunalråd i Åmåls kommun känner inga direkta motsättningar i sin kommun. han tycker att samarbetet konstnären - kommun fungerat bra.

- Kulturföreningen Not Quite, som håller till i det gamla pappersbruket i Fengersfors har blivit en nytändning för samhället. Affären har fått nytt liv och de lokala föreningarna i trakten sjuder av aktivitet. Tidigare fanns här tomma hus - nu finns det inget ledigt, säger en hoppfull Kurt.

Robert Svensson, kommunalråd i Melleruds kommun säger; - kultur för mig är långsiktighet. Kommunen har en ansträngd ekonomi och om man delar upp kakan så ska 85% gå till skola, vård och omsorg. Sen har vi gator, bygg- och miljö, administration och sen – sist, har vi Kultur och Fritid. Det blir alltså inte mycket kvar när allt fördelats.

- Min grundinställning är att kulturen ska vara ett redskap för ekonomisk tillväxt. Vi bjuder in allmänheten och alla har rätt att tycka till om det kulturpolitiska programmet för Mellerud.

Jan-Erik Brask projektledare och initiativtagare till Not Quite tycker att det egentligen bara finns en sak kvar i Dalsland och det är möjligheter.

- När vi först kom till pappersbruket i Fengersfors fanns det redan etablerade företag på området. Detta resulterade naturligtvis i en win-win effekt där vi kunnat dra nytta av varandra. Som Robert Svensson tidigare sa så går hela 85% till vård, skola och omsorg och därför söker sig Not Quite mot skolan.

- Vi erbjuder vår tjänst i skolan och integrerar konsten i alla grundämnen. Då blir människan rund och inte fyrkantig.

Sanna Kok-Hansen har arbetat som intendent på Dalslands Museum & Konsthall i 2,5 år. Sanna saknar någon som kan samordna mellan museet, konstnärer, skolor etc.

- Just nu har vi ett positivt läge i regionen. Om jag fick önska så skulle vi ha en tjänst till här på museet, säger Sanna. En pedagog som kunde knyta kontakt med skolorna och konstnärerna. Jag skulle också önska att vi kan skapa ett samarbete med Norge.

Ted Ljunggren är 18 år och bor i Åmål.

- Jag är ung och naiv och har inte blivit så byråkratisk än. Jag tycker att konst är en nödvändighet. Vi förfinar oss själva. Ted har som så många andra tagit ett sabbatsår efter gymnasiet. Nu söker han jobb men med dåligt resultat.

- Jag tycker att kommunen borde ta vara på oss ungdomar bättre. Det är svårt att leva på 3 000 spänn i månaden. För mig är kulturen ett ideologisk vapen och en enhet till mångfalden.

- Jag vill arbeta med konst men jag måste ju också försörja mig!



citater

”Tänk om fantasi och konst inte alls är någon glasyr utan den mänskliga upplevelsens källa”.

Rollo May

Seminarie serien fortsätter

Mer än 1 000 personer har nu deltagit i samtalen kring lokal kultur. Intresset har varit mycket stort och vi kan se att många nya och fortsatta samtal och samarbeten följt i spåren.

Seminarie serien **LOKAL KULTUR** fortsätter med nya teman på nya platser.

Information om kommande seminarier och aktiviteter inom **LOKAL KULTUR** finner du under hösten 2005 på www.framtidenskultur.se/lokalkul

anmälan / information

Lasse Ernst och Anie Edéus
LOKAL KULTUR / EUREKA
Vickleby bygata 12
386 93 Färjestaden
Tel: 0485 - 366 60
lokalkultur@framtidenskultur.se
www.framtidenskultur.se/lokalkul